

Byahornet

Skånsk Revy

1942

Preis 1 kr.

BYAHORNET

Skånsk Revy

N:r 4 — 1942

Redaktör:
MOJE BIARNER

Distributör:
SVENSKA PRESSBYRÅN

BOKFÖRLAGET SCANIA,
MALMÖ 1 Postgiro 14171

INNEHÅLL:

	Okunnighet.
K. G. Ljunghill:	Till ett träd.
Daniel Rydsjö:	De sista lassed.
Maria Englund:	Statartösen Elna Roth. Berättelse från mellersta Skåne.
Edvin Fritz:	När sillen gick till.
John Färlöv:	Skånsk slättbygd. Dikt.
Anders Hellqvist:	Jag minns... Kap. 3.
Martin Nilsson:	Köpinge. En sockenbeskrivning.
Signe Forsberg:	Läkedoms- och trolldomsörter.
Gustaf Nilsson:	Frieri, trolovning och bröllop. Seder och bruk under äldre tider i nordöstra Skåne.

Hästrummer

November 1942

EDVIN FRITZ

NÄR SILLEN GICK TILL

Det var blekstill. Inte en krusning var att se på den stora, blanka vattenytan så långt ögat nådde. Från en molnfri, sommarblå himmel stekte solen över sjön. Det var i slutet av september, och solen hade väl mist en del av sin sommarvulna kraft, men i dag var det som om den ville visa jorden och människorna, att den ännu kunde stråla och värma liksom i högsommartider.

En halv mil eller något mer utanför Kämpinge syntes en sillfiskebåt sakta styra västerut. Alla segel var satta, men de hängde slaka i stiltjen. Båten fick sin fart av de två ombordvarande fiskarnas arbete med åror. Väl påklädda, som de bägge mannarna var, svettades de ohyggligt i värmen. Och båten var stor och tungrodd, det gick inte fort. En motor i akterhuset skulle ha varit något att ha en sådan dag, men ingen av de båda fiskarna hade nånsin hört talas om en sådan maskin, det var långt före motorns tidevarv.

Sillfisket hade alldeles slagit fel det året i Östersjön. I fiskeläget där borta vid Trelleborg, där båten hörde hemma, hade de flesta fiskarna gett opp hoppet och satte inte mer. Men Per Ols Per och Lars Jöns Anders var båda av segt virke, de gav inte opp förrän alla möjligheter undersökts. I södra delen av Öresund eller som man sade, Västersjön, stod det ibland sill vid denna tiden, och dit var de båda mannarna nu på väg. Men allt var liksom på tok detta år. Och den här dagen var inget undantag. Den lilla nätta ostliga vind, som hade blåst vid middagstiden, då de lämnat läget, var alldeles slut sedan flera timmar. Blekt stilla. I tre timmar hade man rott och slitit på den tunga båten. Nu stod humöret på noll. Många natters tungt slit utan lön låg bakom de båda männen. Hustru och barn väntade på slantar till det outhärligaste för att uppehålla livets nödort. Och nu skulle detta försök också slå slint.

En dov stämning vilade över båten. Där stod Per Ols Per vid roret med styrpinnen mellan lären och kroppen böjd över akteråran. På för-

däcket satt Anders vid sin åra. Det gick i jämn takt. Framåt böj, åran i vattnet och så det sega, kraftiga taget med armböjning och ryggfällning bakåt. Och så omigen, omigen, inget slut. Det var ännu lång väg till Falsterbo fyrskepp.

Per och Anders undvek att se på varandra. Deras annars så friska och käcka ansikten hade fått en prägel av missmod, ja bitterhet. Motgången tyngde deras sinnen. Ingen ville säga något, ty det låg bittra ord på tungorna. När krubban är tom bits hästarna. Inte ett ord hade fällt de två sista timmarna. Och ändå hade ingen av de båda något att förebrå den andre. Men luften var laddad.

Och så bröt det löst. Med ett stönande drog Anders in sin åra, gav Per en tjurig blick och sade:

— De va du, som hitta på de härnia, ad vi skulle flå ivä j ti Västersjön. Nu kan du säl ro eller osse bler vi här å sätter. For ja ror ente mer. Nu har man sleded nock for ida.

— Va de ja, va? Va de ente du säl, som snackede om Västersjön i färre vickan, va? Å va de beträffer me å ro, så vill ente du mer, så behöver ente ja heller.

Vreden hade slagit lös. Det tröstlösa misslyckandet med fisket hade skapat fram avoghet mot kamraten i slitet. Men ingen lång ordväxling uppstod. Havets söner är ordkarga även i vredesmod. Med indragna åror kastade kamraterna av och till tunga, tjuriga blickar på varandra. Båten låg stilla. Så gick en stund. Per, som hade fått skulden för företaget, hade något på tungan.

— Sier du ad de va ja, som hitta po de?

— Ja, de sier ja, färre de va du!

— Va du ente me po de då? Ville du ente osse ti Västersjön?

— Jo, men de va du, som begynte me de. Å nu kan du ju ro, så vi kan komme did.

— Ro säl!

Så blev det tyst igen. Nu när båten inte hade någon styrfart, satte den av och till i sjön, lyft av små dyningar. Det ryckte i segeln, och skoten skramlade mot ledvagnarna. Anders behövde en avledning på något sätt. Han reste sig med ett ryck, lade åran på sin plats, löste fockfallet och lät seglet falla. Med en spark föste han det till sidan, och så ställde han sig på däck med ryggen stödd mot masten. Så slapp han åtminstone att se kamraten. Men vad nu. — En svag vindkåre fångade toppseglet och klyvaren lyfte sig. Den blanka vattenytan krusades så fint av en liten smygande vind. Sydöst kom den, men skulle den hålla? Per släckte rent omedvetet en smula på storskotet och Anders ögon var stelt fästade på klyvaren. Då han såg, att den verkligen stod full, hissade han på nytt focken. Båten tog fart, det porlade sakta kring rodret. Med en suck av lättnad lade även Per in sin åra och satte sig väl tillrätta i styrhålet.

Långsamt hade sinnena hårdnat och långsamt mjuknade de nu opp. Vad den där svaga vinden lättade humöret. Blickarna från för till akter korsade varandra med minskad spänning. Anders kravlade sig ner i lastrummet och lade sig över garnhögen. Den lätta vinden höll i sig. De båda människorna riktigt mådde av att höra det svaga kluckandet av de små böljorna som porlade mot stäven. Något vidare fort gick det ju inte framåt, men ändå. Man slapp att ro.

Anders låg på garnhögen och funderade. Det var ju han, som hade börjat att mucka. Varför i all världen hade han gjort det? Per och han var ju de bästa vänner. Och nu stod det liksom något emellan dem. Komma igång med samtal gick rakt inte, men något kunde väl göras. Anders reste sig.

— Du Per, ska vi ta itt tag ti med åran och hjälpe hinge litt? Vi har ju lång vej inu.

— De kan vi ju.

Fler ord växlades inte. Arorna kom på nytt i arbete, och båten fick bättre fart. Vinden hjälpte bra, det gick liksom lättare att ro nu. Efter ett par timmar passerade man Falsterbo fyrskepp. Då kom kåren starkare. Seglen spändes hårt och styrbords essing sänkte sig. Arorna lades åter in. Anders gick akteröver och ner i akterhuset. Utan att säga något tände han fotogenköket och satte kaffekitteln över. Ännu talades inte ett ord, men när kaffet var färdigt räckte Anders en muggfull av den ångande varma drycken åt Per.

— Ska du ha litt kaffe?

— Ja, de kan väl smaga nu.

Så blev det tyst ombord igen. Vad det var svårt att komma över den där bitterheten. De hårda orden från i eftermiddags hade byggt en mur mellan de två. En stor, vitmålad rigggare skar deras kurs på några hundra meters avstånd men inte ett ord yttrades om riggning, skrov, förmodad nationalitet eller annat, som man annars kunde prata om vid ett sådant möte. Man var nu uppe i södra delen av sundet. Solen började dala. Toppsegel och klyvare togs in, och de båda kamraterna gjorde sig i ordning att sätta ut garnen. Pricken med rumplanternan gick i vattnet och länken började rinna ut. Per stod fortfarande vid rodret och passade på när den övre telnen med flötena rann ut. I lastrummet stod Anders och skötte den undre telnen med sänkena, som bestod av stenar. Nu trasslade sig en sten fast i maskorna. Inte ett ord. Med ett raskt hopp är Anders på däck, klarar upp härvan och så rinner länken vidare.

Sista garnet är ute. Drivlinan sättes fast och båten svänger sakta upp i garnlänkens längdriktning. Storsegel och fock halas ner, men masten får stå, det är ju fina vädret. Anders ordnar trågen under fördäcket. När han är färdig, sätter han sig i lastrummet och lutar ryggen mot bordläggningen. Per blir sittande i styrhålet. Om allt gått i sina normala gängor skulle man nu haft sig en bit mat och sedan en stunds vila på kojens i akterhuset. Men i kväll är inte allt som vanligt. Eftermiddagen står fortfarande emellan. Ännu är inte den där bittra stunden glömd. Varken Per eller Anders är långsinta, men det är så svårt, så svårt att komma över det där lilla grälet. Bägge vill bryta isen men kan inte.

Så gick en halvtimme. Då reste Anders sig sakta liksom för att inte väcka kamratens uppmärksamhet, klev över fördäcket och ner i den lilla förluckan. Helt sakta började han dra in i drivlinan för att "se i örat". Kanske, ja man visste ju inte, kanske det skulle visa sig någon sill. Man behövde bara hala upp några famnar av näten. Se i örat, ja det hade han gjort så många gånger denna sommar och höst men alltid utan resultat. Men kanske i kväll? Anders drar och drar. Nu har han örat oppe. Maskorna glimmar i vattnet. Men, är det inte mer, som glimmar? Sill. Det är sill! Och dom sitter tätt. Bara ett par famnar halar han upp. Det glittrar på fördäck.

Per har följt kamratens görande utan att röra sig. Han låtsar om ingenting. Men då Anders låter höra ett par kraftiga hm!, kan han inte hålla sig stilla mer. Han måste också se, och han måste känna sill i nävarna. Sakta kliver han fram på fördäcket. Sill!

— Här va litt i örad, säger Anders. Det kommer nästan skamset, det är som om han bad kamraten om ursäkt, att han störde tystnaden.

— De va de ja.

Så blir det åter tyst. Båda tittar förväntansfullt framåt och nedåt, där garnen står blänkande av den efterlängtrade fisken. De hjälps åt att plocka av vad som finns i de upphalade famnarna, så släpper Anders ut dem igen. Det är något för tidigt att dra hela länken. Och man kan ju inte veta, om sillen gått i alla näten. På fördäcket skimrar de vackra fiskarna, väl en val eller mer. Glansen ger de båda männen gott hopp. Per står och gräver med fingrarna i fångsten. Det är så ovanligt att känna sill mellan fingrarna. Varsamt och liksom för att känna sig säker på att få behålla, vad som kommit upp, stryker han sillarna in mot svätten. Och så vill han säga något. Hela hans inre dallrar av välvilja, och inte står det något emellan honom och Anders. De har varit fiskekamrater i så många år. Och alltid varit goda vänner. Vinden har friskat i något, och båten sätter så smått i sjön.

— Ska vi läje masten? Eller va sier du, Anners?

— Joo! De kan vi ju. Hon börjer ju å skvulpe.

Anders lossar taljan till staget och Per lägger axeln till masten, som sakta och varligt fälles ned. Det går alltid lättare att dra, när masten är lagd.

— Va sier du, om vi skulle ha voss en kopp, ingan vi begynner å dra? Det är Anders, som frågar.

— Du sier nåed. De kunne vi ju. Vill du sätta po tjelen, så ska ja ta oljekläderna po mi så länge. Å mos man osse skulle titte litt i öred igen. Man kan ju ente vidde!

— Nå, de så grannt ud. Gjorr du di i årning, så ska ja kryva når å tänne po.

Anders hasar sig akteröver och ner genom akterhuskappen. Han tänder de två stora vekarna i fotogenköket och ställer kaffepluntan över. Det är inte utan att han sakta nunnar en stump. Humöret börjar bli gott. Han sätter sig i sin koj med

huvudet stött i händerna och känner en ljuvlig frid komma över sig. Vad det är skönt, att ovänskapen håller på att ta slut. Och så tecken till sill. Kaffekitteln börjar knarra. En kopp ska smaka gott.

— Anners, Anners! Du får komme! Garnen står po bonnen. Di e fulle å sill. Skynga di!

Pers röst ljuder ivrig och samtidigt jublande. Anders far upp genom kappen.

— Va sier du? Ä di sjonkna? Då får vi skyngvoss å dra. Ja ska borre ha po mi oljeböjserna. Ja, tänkte ja ente de. Här står sillen.

Som en tjock, glänsande orm stod näten rakt mot djupet alldeles fulla av sill. Per kunde ibland endast lyfta en halv meter i taget in över dragrullen, och Anders fick ett styvt arbete med att placera den tunga lasten i lastrummet. Nu var det ingen tid till prat. Och ändå. Alla tunga tankar var som bortblåsta. Äntligen fick man riktigt gräva i sill. Äntligen skulle arbetet ge lön. Det vällde in av sill för varje tag, som togs.

Från akterhuset kom kaffedoft. Kaffepeter stod och kokade. Anders hade i hastigheten glömt ta av den. Nå, han kunde bara bli vid att koka. Snart skulle han få ge dem nytt kaffe. Det, som var på, fick gärna koka bort. Nu var det ingen tid att ta av den. Länken var full av sill. Anders vadade i sill över knäna. Lastrummet fylldes och de sista garnen fick läggas på däck. Då hade båten endast ett halft bord igen att flyta på. Svetta, utpumpade och genomtrötta halar de båda männen äntligen ändlanternan in. Svetta och trötta men nöjda. Den fångsten har åtminstone delvis räddat förtjänsten för året. Det är pris på sillen så ont som det varit om den.

Masten är rest och seglen satta. För en nätt bris styr man hemåt. Anders har lagat nytt kaffe, och det har smakat härligt. Nu sitter Per åter vid rodret och Anders ligger på knä på fördäck och plockar av sill. I lastrummet är ju ingen plats för bara sill. Av och till är samspråket igång. Orden faller visserligen korta, men tonen i dem är som alltid, den olyckliga eftermiddagen undantagen, fri, vänlig och förtroendefull. En liten skuta passerar på kort avstånd. Det är en holländsk koff. Svärdet syns tydligt även i mörkret.

— De va hondans va di har lastad hinge djyvt, hom har ju vann po däcked, säger Anders.

— Hom har de, men de har vi nästen osse, svarar Per.

Ett par svaga kluckande skulle föreställa ha, ha, ha. Ja, ja vi är också djupt lastade av sill, sill som ger pengar.

Att visa någon egentlig glädje över den lyckade fångsten kom ej i fråga. Innerst inne fanns dock glädje och tacksamhet. Tids nog fick man dock se hur pass lyckat det hela skulle bli, och någon säker överblick av fångsten hade man ännu inte. En god slant skulle den säkert ge fast priset kunde ju fort ändra sig om flera båtar hade lika stora fångster.

— Du, Anners, de va ju tur ad vi to hän ti Västersjön, säger Per efter en stunds tystnad.

— Ja, de va tur, de kan man si. A vi va ju överens om ed.

— Visst va vi de. Va sätter du po ad vi har, Anners?

— Ja, va sier du säl? Firehundre valer? Eller va troer du?

— De kan väl va så omtrent. Å sillen e grann.

Så blir det tyst ombord igen. Men det är den goda tystnaden. Vännens tystnad hos vännen. Anders plockar av val efter val av den feta, präktiga sillen. Han sitter i sill, och han mår gott. Fjällen arbetar sig så småningom opp över handlederna, opp under tröjärmen. Det är så länge sedan han känt något sådant. Fjäll på kroppen, fjäll i garnen. Se det är tecken på gott fiske. Per sitter även väl tillrätta vid rodret. Han följer de sparsamma ljus, som teckna sig i mörkret. En och annan skuta, ett eller annat ljus från stranden.

I öster märks nu en svag ljusning, som mäter om en ny dag. Från Trelleborg siktas fyren och ljusen på hamnen. Snart är det tid att dragga opp och skynda i land efter hjälp till att plocka av. Nu ska alla i arbete. Hustrur och barn. Ja, nu ska det plockas sill.